

Könyvdolgok

Írta: Kőhalmi Béla

301

Jönnek a német katalógusok!

Már itt is vannak. Ó, bizonyára törkig van német szövetségünk a mi dicsőítésünkkel, vagy ha rosszul ösmernék őket, hál kelleme, hogy törkig legyenek. Bár ő, a „Büchervolt“ három év óta elszakott attól, hogy hosszannákat kapjon a kultúrában való nagyságáért. Be kellene érnie azokkal a gyűlölködő szavakkal, amelyekkel ellenségei hódolnak neki. Trepov csak a minap mondta el a dumában kétségbeesett fogadkozását a német tudomány, a német könyv igája alól való felszabadulásról. Ennyi aztán elég is lehetne a németeknek, hogy jóllakjanak a dicsőségből. Mert ha a gyűlöletkifakadásokból ekkora önbizalmat lehet meríteni, mi szükség van a nyílt hódolatnyilvánításokra, amilyen a mi szavunk lenne, legyen az akár szívünk szerint való, akár nem? Elvégre ha a német kancellár ki akarná adni, kiadhatná a német tudomány fehérkönyvét, azt a könyvet, amelyben mind együtt volna az a gyűlölettel habzó írás, amikben a francia és angol irodalom hivatottjai és választottjai akaratlanul is ugy kicsínyítik le a német szellemi élet szervezetét, hogy minden soruk önkéntelen hódolás, teszem, mint ebben a francia és angol akadémikusok és írók közt rendezett ankétben: *vajjon a szervezés művészetének titkát a németek bírják-e vagy sem*. S ha a tudományos fehérkönyv mellékletétől odatennék az orosz egyetemi tanárok emlékiratát a német tankönyvek behozatalát korlátozó rendelet felfüggesztéséről, a minap elhunyt Doyen tanár háborus előadásait, az imént említett ankétet, a németek háboru alatti Shakespeare-ünnepét, meg azt a nem-létező német könyvkiviteli statisztikát, ami szerint minden angol behozatali tilalom ellenére és a franciák között lyoni könyvvására és a tauchalgok és egyéb a német könyvek ellen indi-

tott körvadászata ellenére mennyi könyv szokik Hágán át a szigetországra és csuszuk Svájcban át a franciák közé? (Vajjon nem azért volt a francia könyvvásár Lyomban, mert az közelebb van Svájc-hoz?). Mit lehetne akkor kívánni a legközelebbi ankétben e ténygazságokkal szemben? Kopogjuk be a fanfárokot, nincsen rájuk semmi szükség, azonkívül pedig könnyen másodrangú honárulókka lehetünk. De a német könyv lenyűgöző erejéről azért mégis kell beszélni, főleg most, a krisz-kindli előtt, amikor a belvárosi könyvesboltok Vénusz-barlangjai: „most vegyetek könyvet!“ motívummal hárfáznak a fülünkbe német szimfóniát. A német katalógusok, a német kiadóknak ez az elegáns pazarlása az, ami évről-évre meghökkenti az embert. Amíg meg nem szoktuk, addig mindig belső fejszoválással mondtuk rájuk: halatlan tékozlás, a maguk alatt való favágás. Mert ha a katalógusunk jóllakat, elkényeztet, elzsongít, honnan telik idő a könyvekre, amit azok ajánlanak. Mi már ugyis úgy sietünk, hogy a könyvet már csak azalatt az idő alatt olvassuk, amíg a boltból hazaviszük. Ugy néha simogatjuk szép hátukat a polcokon. Ezek is sátoros-ünnep. Esküszöm, hogy még egyetlenegy *Insel-Almanach*-ból sem olvastam el két oldalnál többet, pedig az 1917-re mostan megjelent kötetben, amit az ismerős könyvboltosod esetleg ajándékképpen verszta a hónod alá, egy rikítóan szép flamand csus is van. A berlini S. Fischer-cég vaskos évi katalógusaiban, amik közül az 1916-iknak *Das dreissigste Jahr* a címe, a reprezentatív német könyvek fejezeteiből, meg folyóiratok cikkeiből olyan koszorut találsz, hogy bizvást képet alkothatsz belőlük a német irodalom egy huszadáról. A lipcei Seemann-cég bibliofil folyóiratának könyvismertetéseit *Buch und Bild 1916* címmel összefogta és kiadta, de pompás képmellékletekkel díszítette és az ember alig akad fenn az ilyen barbarizmuson. Könyv és kép, halatlan, hogy nekik is vannak jó ötleteik! A müncheni kiadók finom rajzu címlappal, jó papíron, ötletes könyvdíszekkel annak választékos

olvasnivalót s az izelitők végén még ott sem talá-lod, hogy a könyv, amiből a megélvezett olvas-mány való, melyik kiadónál jelent meg. A füzöt végén találsz ugyan könyvjegyzéket és azt, bár nem muszáj, végignézed, mert a jó betűik segít-nek neked a lapozásban. A jénai Diederichs utolsó katalógusa, *Zur Neuorientierung der deutschen Kultur nach dem Kriege*, már arra is mer vállal-kozni, hogy az egész német közgondolkozást legin-kább mozgató kérdésekről adjon nekünk értelme-sen osztályozott áttekintést és ezt úgy csinálja, hogy az ember elhiszi neki, hogy jól csinálta. *A velmari Kiepenheuer* a kiadványai katalógusát el-érhetetlen báju Chodowiecki- és Thylmann-repro-dukciókkal ékítette és ezzel ismét rosszat tett: a magyar kiadók ellen, nemkülönben a lipcei Bib-liografisches Intitút is, amikor *Mintakönyvtár* címmel a súlyos német kézikönyvekből adott vá-logatott katalógust. Csakugyan, ha franciák vol-nának, nem mehetnének elég gyűlölettel ezekre a germán tábornokokra. Mekkora kárörömmel jó-solgtatók az ő helyükben, hogy a német könyv-kiadói, akár a német nép a verdumi erőfeszítéseke-bele fog pusztulni a katalógustékozlásba. Elkezd-ték, versenyre keltek egymással, most nem tudják abbahagyni. Belevesznek. Mennyivel több flegmával néznek rájuk a magyar kiadók. Ő közöttük, csak egy szerény-kedve emlegetjük, alig pár. Athenaeumék, Benkő, Kner és Tevan erőltetik egy kissé a dolgot a katalógusaikkal. De éppenséggel nem pályáznak a meghökkentésünkre, nem izgatnak a soketvására-lásra. Nem birizgálják kéjesen az idegeinket. Arra a kerítésre, amire a német katalógusok, nem vállal-koznak. De nincs is értelme. Öszintén és igazán úgy van, hogy pazar kiállítású kerítő katalógu-sokra minálunk még nem érték meg a dolgok és hogy sokkal fontosabb teendői volnának a magyar könyvkereskedelemnek. Mindennek néhány szóval sorát ejtjük itt a német katalógusok bengáli fénye mellett, de előbb intézzük el végleg a szép kataló-gusok dolgát. Idestova harminc esztendeje, hogy

Németországban az új kiadó típusa kibontakozott. Azé a kiadóé, aki a tömegizlés mellett bók nélkül elhaladva, egy még botorkáló, eljövendő izlés számára kezdett dolgozni. Művészi igényeket vitt bele a könyvpiarba, tipografusokat, illusztrátorokat, plakátművészeket mozgósított, írókat szólít fel levegőben lógó témák megírására és gondolatok elterjesztésére, új írók új írásai számára új betűket rajzoltatott és válogatott, a papírgyárakat extra-papírgyártásra ösztökölte, a mestertördelőket ó-angol, ó-olasz és ó-német mesterek példájára, arra vették, hogy a betűk elhelyezésével és elrendezésével egyedül, illusztrátorok nélkül érjenek el művészi hatást. Ruskin-nek és William Morris-nak a kontinensre átköltözött lendülete ez, művészivé tenni a köznapokat és a köznap dolgokat a a luxuskönyvek és szalonalbumok vasárnapi helyébe a mindennapi olvasmányt tenni nemes stílusúvá, lendületessé, művészivé. De míg az angol kiadók beérték a leegyszerűsített művészivel, a német kiadók ragyogni, kitiúnni akartak. Tanultak, de nem utánoztak és megcsinálták temérdek bukta-dácsolás, ujrakezdés árán, de megcsinálták a hihetetlen sok variációjú modern német könyvet, mely ha minden típusában nem is szép, de a szép felé igyekvésben olyannyira becsületes, hogy bátran szépnek nevezhető. Persze, hogy volt kinek csinálni ezt az új német könyvet. Európa leggyorsabban felgazdagodó és legkeményebb iramu polgárságának és parvenük mohóságát megszegyenítő szomju értelmiségű középosztályának. Ennek csinálja a német kiadó harminc év óta a szép vagy quasi — szép könyveket és ezt az osztályt ajándékozta meg gálánsan a szép katalógusaival. De ugy-e, hogy szót ne vesztegessünk, hol van még nálunk ez az osztály, akinek egyedül lehet csinálni az ilyen és ha a front mögött felhíva megszületik, akkor is egyelőre a német könyv számára születik meg, ha egyébként izlésben kész.

A szép katalógusok dolga tehát ne izgasson és ne csábítson senkit olcsó győzelmeire a magyar

könyvkiadók felett, ez a karácsonyi katalógus-lakoma azonban arra jó, hogy beszéljünk róla:

Hová tűnik el a magyar könyv?

A magyar kiadók egyrésze már felszolgált volt nekiünk ez évben az ő kriszkindliét. Ki a nyáron, ki az ősszel. Két kiadó, legnagyobbak közül, előszedte temérdek pincéjének sokszázezer kötetnyi értékes anyagát s ezek között a régiebb és egy-két évtized előtti magyar irodalom színe-javát és eddig soha nem hallott olcsó áron a piacra dobta. Honnan kerültek elő ezek a könyvek? A pincéből. És nem ám mind a befellegzett részlet-üzletek pincéjéből. Abból a pincéből kerültek elő ezek a könyvek, ahová a magyar könyvek tulajdonképp többsége alásüllyed: a magyar irodalom pincéjéből. A dolog úgy van. Kapja a magyar könyvboltos az új magyar könyveket a kiadótól s ezek ott vannak nála egy évig, másfél évig eladásra, bizományba. Egy év után leszámol, ami marad (sokszor sok, sokszor mind megmarad) visszaadja, amit eladott, annak az árából vagy huszonöt százalékot lelt magának és befizeti a kiadó bankjába. Mi lesz tehát a megmaradó könyvvel. A könyvesbolt kirugta, visszarugja a kiadó pincéjébe. (A nagy kelendőkől megtart néhányat a raktára számára, de az nem számít). A könyvek zöme — elmúlt másfél év a megjelenés után — eltűnik a piacról, el a szemek elől, elsüllyed. Papírszég van, gondolják meg, mekkora érték ez anyagban. Keveset olvasó ország vagyunk, gondolják meg, mekkora érték ez szellemi javakban. A könyvesbolt leszámolt, utiában van neki a csomag, a kiadó morózusan rakja a pincébe és a leltári értékéből vagy hatvan százalékot leir. Hát így volna ez jól és gazdaságosan? Világháborúra kell várni, hogy szellőztessék a pincéket. Mikor a sebesülteket és a lövészárkokat kellett olvasmányvval ellátni, a kiadók leszálltak a pincéikbe és százezerszámra hozatták fel és osztották szét a katonák közt a könyveket és füzeteket ingyen. Ez a kevésbé értékes anyag volt s utána felfedezték az

igazi értékeiket. A kórházi unalom és a frontmögötti pihenőhelyek békéje olvasókká tett százezerket és ezeknek itthon is könyv kell. Így lőn, hogy a piacra dobott könyvek egyrészt szétkapkodták, még mielőtt a nagyobb közönség megnevezte volna. De még mindig tele van a pincéjük és még nagyon sok kiadó nem ment le a pincéjébe és ezután sem fog lemenni. Sőt azóta annak a két kiadónak a pincéjébe is lesüllyedtek az egy év előtti friss, magyar könyvek. Így fog ez menni mindig? Világháborútól világháborúig. Míg egy magyar könyv megtelheti az utiát a kiadótól a közönségig, nagyon rövid egy év. Nem minden jó könyv körül támad láрма és ha egy könyv nem egyetemi tankönyv, attól még nagyon kitűnő könyv lehet (sőt!). Mi az neki, ha pár lapban írnak róla, négy hétig kint van a kirakatban és aztán elrejtik a szemünk elől? Mi az az egy év? Minden könyvet nem lehet az Olcsó Könyvtárban. Magyar Könyvtárban, Modern Könyvtárban s a többi független vállalatban megjelentetni, amelynek minden füzetén ott van az előző 5—6000 füzet reklámja, amiknek a jegyzékei minden trafik ablakában lógnak stb. Vannak mégis könyvek, lármások, egyetemi tankönyvek és az olcsó vállalatok füzetek kívül is, ezeket mért nem kapja meg az ember könnyen és simán, ha bemelegünk egy könyvesboltba? Mert előbb ki kell nyitni a pinceait. A német könyvkereskedelemnek néhány évtizeddel a háboru előtt meg volt a maga könyvközpontja. A nagykereskedő a Barsortimenter típusa, ahol a kiadók mind elhelyezhették kelendőbb könyveik tömegét s ahol a kiskereskedők minden kelendő könyvet könnyen és simán megkaptak. Ezek a nagy német barsortimenterek összeállnak és kiadják közösen a kelendő német könyvek nagy katalógusát, ezt a kövér piros kötetet nálunk mindenki látta már a magyar könyvesboltok pulpitu-sain. Vagy százezer kelendő német könyv címe van benne és megszerkesztésében kész csoda. A könyv címe, ára és kiadója mellett ott van a könyv sulva és az a szó, ami alatt azt a könyvet táviratilag

lehet rendelni. Ez a szó valami rövid „slárvort”, 6—7 is belefér egy táviratba.

Ettől a nagy könyvkereskedőtől aztán éppen olyan olcsón kapja a kiskereskedő, a szortimenter a könyvet, mintha a kiadótól magától venné készpénzért, mert a barsortimenter kis haszonra dolgozik. De az a lényeges, hogy a könyv a világ legkényelmesebb módján könnyen és gyorsan jut el az olvasóhoz. Hogy nem kell a könyv után kutatást rendezni és öt könyvért öt különböző helyre küldeni a futárt. Rengeteg energianyerés van ebben a szervezetben. És még valami. A kiadó nem a pincéje számára dolgozik. Van egy közönség szerve, amely a maga kitűnő katalógusával folyton naplerezden tartja az élő irodalom legjavát vagy legszükségesebbjét. De minthogy nincs különösebb okunk lelkesedni a közvetítőkért, el lehetne képzelni a magyar könyvkereskedelem ujjaszervezését úgy is, hogy ezt a szervezet maguk a kiadók csinálják meg és pedig a kelendőségre számot tartó magyar irodalom közös üzleti katalógusának a megteremtése útján és akkor a merészpataki